

Advies

Ontwerpbesluit invulling gemeentelijke saneringsverplichting

Advies over het (voor)ontwerp besluit van de Vlaamse Regering over de invulling van de gemeentelijke saneringsverplichting

Datum goedkeuring bij Minaraad	23/11/2023
Datum goedkeuring bij SERV	27/11/2023

Volgnummer	2023 044
------------	------------

Coördinator + e-mailadres	Wim Van Gils, wim.van.gils@minaraad.be
---------------------------	--

Co-auteur + e-mailadres	Annick Lamote, alamote@serv.be
-------------------------	---

Inhoudstafel

Inhoudstafel	2
Krachtlijnen	3
Procesbeschrijving.....	4
Advies	5
1 Situering.....	5
1.1 Toelichting bij het ontwerpbesluit	5
1.2 Een tempoversnelling is noodzakelijk in de waterzuivering	5
2 Algemene appreciatie.....	8
3 Aanbevelingen	9
3.1 Aanbevelingen over saneringsinfrastructuur	9
3.2 Aanbevelingen over hemelwaterbeheer.....	13
3.3 Aanbevelingen inzake de overstorten.....	14
3.4 Aanbevelingen inzake de Individuele behandelingsinstallaties voor afvalwater (IBA)	16
3.5 Andere aanbevelingen.....	17
Bibliografie	18

Krachtlijnen

De uitdagingen op vlak van waterzuivering zijn groot en een tempoversnelling is nodig. Het ontwerpbesluit *invulling gemeentelijke saneringsverplichting* is een stap in de goede richting, door de opmaak van een meerjarenplanning die samen spoort met de gemeentelijke beleids- en beheerscyclus. Ook de specifieke aandacht voor *asset management*, de uitrol van IBA's en aanpak van overstorten zijn positief.

Het besluit bevat echter onvoldoende garanties voor de realisatie van de doelen uit het derde stroomgebiedsbeheerplan en van de **Kaderrichtlijn Water**. Dit zorgt niet alleen voor ecologische problemen, maar kan ook impact hebben op de vergunningverlening voor ondernemingen zowel in industrie als landbouw. Het is dus belangrijk dat aangekondigde maatregelen ook effectief uitgevoerd worden zodat plandoelstellingen gehaald worden.

Een sluitende regeling voor de financiering van de waterzuivering, is daarvoor een belangrijke randvoorwaarde. Daarnaast formuleren Minaraad en SERV in dit advies aanbevelingen voor dit besluit.

Met betrekking tot de **collectieve saneringsinfrastructuur** vragen de raden om in het besluit te verwijzen naar de specifieke reductiedoelstellingen uit het stroomgebiedsbeheerplan en om ook de ambities in overeenstemming te brengen met de timing uit dat plan. Daarnaast willen de raden garanties om de reductiedoelen daadwerkelijk te halen en sterker toezicht op achterblijvende rioolbeheerders.

Een deel van het **hemelwaterbeheer** wordt uitdrukkelijk onderdeel van de gemeentelijke saneringsopdracht. De raden vragen om de risico's inzake de financiering af te dekken en te verzekeren dat verschillende financieringsbronnen niet zullen leiden tot suboptimale oplossingen. Een meer structurele verankering van het hemelwater in het beleid moet overwogen worden.

De raden vragen om snel werk te maken van de beloofde prioriteitenkaart voor **overstorten**, en vooral, om de effectieve aanpak van de meest problematische knelpunten te versnellen. De relatie met de hemelwater- en droogteplannen kan duidelijker, en het overstortmeetnet en de rapportering moeten beter.

Het voorstel om de rioolbeheerders te verplichten een **IBA-aanbod** te ontwikkelen, is onvoldoende juridische verankerd. De raden vragen ook betere garanties voor de plaatsing van de prioritaire IBA's, een effectieve handhaving en een sluitende financiering .

Tenslotte is er nood aan verdere **afstemming van infrastructuurinvesteringen**, blijvende aandacht voor een **optimalisatie** van de **rapporteringsverplichtingen** en een **tool** die toelaat een **snelle inschatting te maken van de effecten** van mogelijke projecten op het halen van de reductiedoelen.

Procesbeschrijving

Datum adviesvraag	22 november 2023
Naam adviesvrager + functie	Zuhail Demir, Zuhail Demir , Vlaams minister bevoegd voor Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme
Rechtsgrond van de adviesvraag	Decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen voor het milieubeleid, artikel 11.2.1., §1, 1°: “ uit eigen beweging of op verzoek advies uit te brengen over de hoofdlijnen van het milieubeleid of over het beleid betreffende het milieuaspect van duurzame ontwikkeling”.
Adviestermijn	18/11/2023
Samenwerking	SERV
Overlegcommissie	Werkgroep Water
Betrokken experts	Niet van toepassing
Vergaderingen: soort + datum	– Werkgroep water op 8 november en 14 november 2023 – Raadszitting op 23 november 2023

De Mineraad en SERV ontvingen de adviesvraag over het (voor)ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering over de invulling van de gemeentelijke saneringsverplichting, op 19 oktober 2023. Een ontwerp van advies werd besproken op de werkgroep water van 8 november en 14 november.

Advies

1 Situering

1.1 Toelichting bij het ontwerpbesluit

- [1] Met het voorliggend ontwerpbesluit beoogt de Vlaamse regering een **verhoogde responsabilisering van de rioolbeheerders**, in uitvoering van het Vlaamse Regeerakkoord 2019-2024 en de conceptnota “*Grote STROOMversnelling*”¹. Concreet geeft de Vlaamse Regering invulling aan de gemeentelijke saneringsverplichting, door de invulling van openbare dienstverplichtingen, zoals voorzien in het waterwetboek. Het besluit **uniformiseert ook de contracten** die al bestaan tussen gemeenten, drinkwatermaatschappijen en andere actoren (bv. Fluvius). Er is uitgebreid overlegd met de gemeenten en rioolbeheerders in voorbereiding van dit voorstel.

De openbare dienstverplichtingen voor de rioolbeheerders voor de invulling van de saneringsverplichting gelden op het gemeentelijk niveau. Ze hebben betrekking op de **uitbouw** en **optimalisatie** van het gemeentelijke rioleringsnet en het goede **beheer** ervan. Meer concreet moeten rioolbeheerders een **meerjarenplan** opmaken, gekoppeld aan de cyclus voor de opmaak van de gemeentelijke begroting. Dit meerjarenplan verduidelijkt de investeringen in uitbouw, IBA's, vervanging en aanpak van overstorten. Deze plannen moeten “onder meer gericht zijn op” het bereiken van de **reductiedoelen uit het derde stroomgebiedsbeheerplan** en op het oplossen van de **overstortproblemen** in prioritaire gebieden die de minister kan aanduiden. Daarnaast zijn er een aantal **informatie- en rapporteringsverplichtingen** opgenomen, zoals een calamiteitenmelding, een inventarisatieverplichting, informatie over overstorten, enz.

De minister kan **KPI's** opmaken en er indicatieve doelen voor bepalen. Voor een aantal aspecten zijn er al doelstellingen bepaald in voorgaande processen: zo zijn er in de stroomgebiedsbeheerplannen reductiedoelen vastgelegd en prioritair IBA's afgebakend. In de nota “asset management”² zijn afspraken gemaakt over de mijlpalen inzake goed beheer van het rioolstelsel.

1.2 Een tempoversnelling is noodzakelijk in de waterzuivering

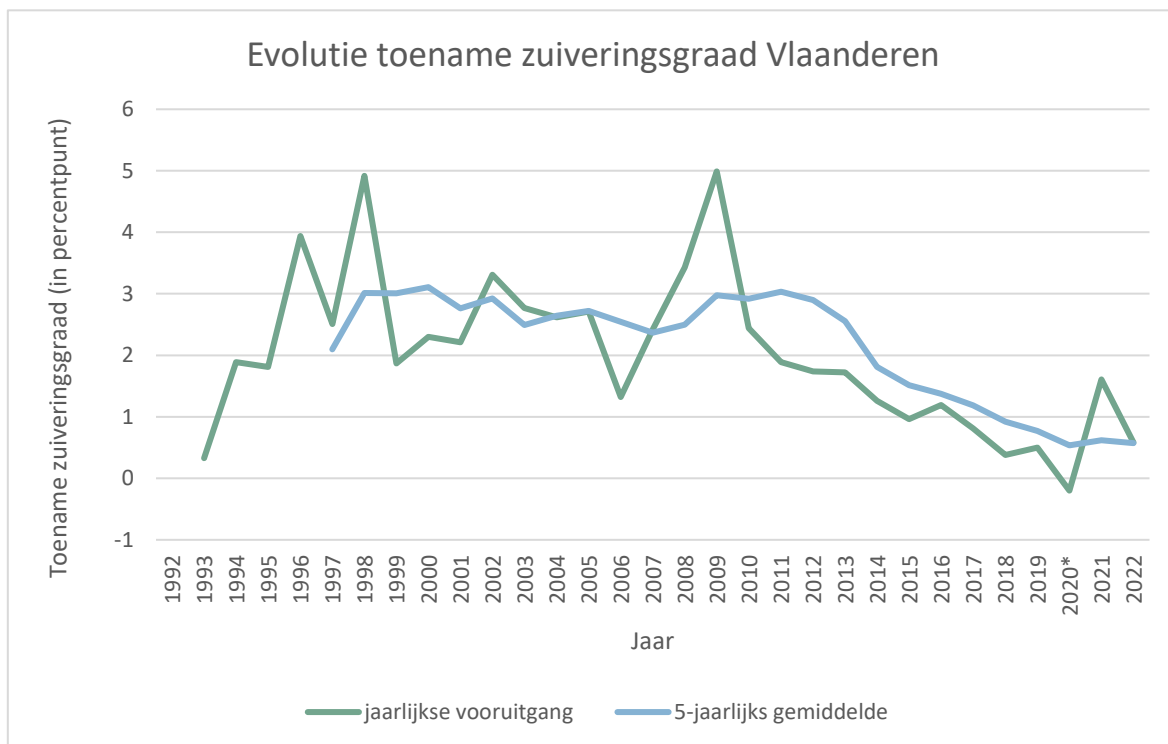
- [2] **Rioleringsgraad en zuiveringsgraad: (te) trage vooruitgang.** Het waterzuiveringsbeleid is een belangrijke hoeksteen van het integraal waterbeleid. Zelfs na alle inspanningen van de afgelopen decennia zijn de huishoudens immers nog steeds verantwoordelijk voor o.a. 19% van de emissies van stikstof en 52% van fosfor naar het oppervlaktewater³. De *outcome* van de investeringen van de afgelopen jaren, volstaat dan ook niet voor het bereiken van de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water. De stijging van de rioleringsgraad verloopt te traag, de zuiveringsgraad vakt af, de onderhoudskosten

¹ Vlaamse Regering (2022)

² Vlaamse Regering (2020)

³ <https://www.vmm.be/water/kwaliteit-waterlopen/emissies-van-nutrienten-naar-oppervlaktewater>

stijgen. Volgens de laatste beschikbare cijfers bedraagt de zuiveringsgraad in Vlaanderen 86% en de rioleringsgraad 88%, maar het tempo waarop de zuiveringsgraad toeneemt, daalt al 10 jaar⁴. De oorzaken daarvan zijn besproken in het advies over de derde stroomgebiedsbeheerplannen⁵. Belangrijk in deze context is dat voorliggend besluit er moet toe leiden dat deze trend wordt gekeerd.

Figuur 1: evolutie van de toename van de zuiveringsgraad in Vlaanderen

- [3] **De plandoelstellingen uit SGBP3 hebben een verschillende doorwerking.** In de derde stroomgebiedsbeheerplannen is duidelijk gemaakt hoeveel inspanningen precies noodzakelijk zijn voor het bereiken van de doelen van de KRW. Ten opzichte van het referentiejaar 2018 werd bepaald het afvalwater van nog eens 8 procent, of 532.000 Vlamingen bijkomend gezuiverd dient te worden om de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water kunnen halen. 58% van die inspanning is voor de gemeenten, de rest zijn bovengemeentelijke projecten. Een deel van de inspanningen zijn al uitgevoerd, waardoor de recentste inschatting toont dat er nog ongeveer 257.000 IE aan te sluiten is door de gemeenten, en 122.000 door Aquafin⁶. In het SGBP 3 is ervoor geopteerd om de totale inspanning uit te spreiden over 3 plancycli, waardoor het tempo, gemiddeld voor Vlaanderen, een stijging is van minder dan 0.4% per jaar, een cijfer dat dus haalbaar *lijkt*. Achter dat gemiddelde gaan echter grote verschillen tussen gemeenten schuil. De uitgangspositie is sterk verschillend: de meeste gemeenten zijn ver gevorderd, sommige

⁴ <https://www.vmm.be/water/riolering/zuiveringsgraad>

⁵ MINARAAD, SERV en SALV (2021), [45]

⁶ <https://www.vlario.be/wateruitdagingen/>

kampen met een grote achterstand. Ook het opgelegde tempo loopt uiteen: door de prioritering in het derde SGBP, moeten sommige gemeenten de volledige doelen bereiken in één planperiode, terwijl anderen zes of twaalf jaar extra krijgen. De meeste gemeenten zouden de aan hen toegewezen **reductiedoelen volledig** kunnen bereiken tegen 2027, indien ze een gemiddelde stijging van de zuiveringsgraad van 1% per jaar realiseren⁷. Voor de rest ligt dat percentage hoger. Een beperkt aantal gemeenten moet voor het bereiken van de reductiedoelen nog 20-28% van hun inwoners aansluiten. Alle voorgaande cijfers maken echter abstractie van het feit dat het alsmear moeilijker wordt om bijkomende IE aan te sluiten. Het “laaghangend fruit” is op veel plaatsen geplukt, de duurdere en complexere projecten blijven over, de kostprijs per IE neemt toe⁸.

- [4] **IBA's: het gaat erg traag.** Wie niet op het rioleringsnetwerk kan worden aangesloten, moet een individuele behandelingsinstallatie voor afvalwater (IBA) plaatsen. Voor ongeveer 2% van de inwoners, of ongeveer 68.000 wooneenheden in Vlaanderen, wordt er geen collectieve zuivering voorzien. “Meer dan 20 %” van deze IBA's werd reeds gebouwd volgens VMM⁹, maar uit een recente parlementaire vraag¹⁰ blijkt dat tussen 2010 en 2019 gemiddeld slechts 1150 IBA's per jaar werden geplaatst. Aan dat tempo, duurt de realisatie van de resterende IBA's nog 40 tot 50 jaar.
- [5] **Overstorten: groot probleem, weinig data.** Bij de goedkeuring van de derde SGBP, zijn bijkomende acties aangekondigd in de conceptnota “*De grote STROOMversnelling*”¹¹, om de negatieve effecten van overstorten sterker tegen te gaan. Een inventarisatie is aangekondigd, alsook de opmaak van doelstellingen, en financiering moet voorzien worden (zie [25]). Er zijn weinig data beschikbaar die toelaten iets te stellen over de resultaten van het gevoerde beleid. De meest recente beschikbare data bevatten resultaten tot het jaar 2016¹². Een van de oorzaken is wellicht dat de opdracht om de riooloverstorten te monitoren, is verschoven van VMM naar Aquafin, en dat de uitrol van de nieuwe meettoestellen nog volop bezig is¹³.
- [6] **Asset Management: op schema, maar nog een grote uitdaging.** Pas in deze legislatuur is er op beleidsniveau systematisch aandacht gekomen voor het asset management van de zuiveringsinfrastructuur. In 2020 bereikte de Vlaamse regering een akkoord over een conceptnota¹⁴, waarin een aantal mijlpalen werden afgesproken, zoals de oplevering van een rioolinventaris, een inspectieplan en uiteindelijk een doorwerking in het

⁷ 222 gemeenten hebben een doelstelling die 9% of minder van hun totaal inwonersaantal betreft. Vermits de doelstelling bepaald is op cijfers van 2018, zouden ze met een jaarlijkse stijging van 1% in 2027 de doelen kunnen bereiken.

⁸ <https://www.vmm.be/water/riolering/zuiveringsgraad>

⁹ <https://www.vmm.be/water/riolering/zuiveringsgraad>

¹⁰ <https://www.vlaamsparlament.be/nl/parlementaire-documenten/schriftelijke-vragen/1531507>

¹¹ Vlaamse Regering (2022)

¹² <https://www.vmm.be/water/riolering/evaluatie-saneringsinfrastructuur/overstorten>

¹³ <https://www.aquafin.be/nl-be/over-aquafin/duurzaam-ondernemen/milieu-impact/meer-grip-op-overstorten-dankzij-meetnet>

¹⁴ Vlaamse Regering (2020)

maatregelenprogramma¹⁵. De eerste deadline is achter de rug, en de meeste rioolbeheerders hebben de beoogde mijlpalen (vlot) bereikt¹⁶.

2 Algemene appreciatie

- [7] **De voorgestelde aanpak is een stap in de goede richting.** De raden drongen al in 2009 aan op bindende uitvoeringsplannen en vroegen in 2019 een responsabilisering van de rioolbeheerders door een invulling van de openbare dienstverplichtingen¹⁷. Ze vinden het dan ook positief dat hier concreet werk van is gemaakt. **De aanpak met meerjarenplanning is structureel een stap vooruit.** De raden vinden de aanpak met een meerjarenplanning, die opgemaakt wordt door de gemeentelijke rioolbeheerder zelf en getoetst door de bevoegde entiteit, een goede zaak. Ook het samenlopen hiervan met de gemeentelijke beleids- en beheerscyclus is een logische keuze, maar brengt wel een aantal uitdagingen mee (zie verder: financiering, afstemming timing). **De elementen waarmee de saneringsplicht wordt ingevuld zijn goed gekozen.** De raden ondersteunen de invulling van de saneringsplicht, waarbij er zowel aandacht is voor de uitbouw van het stelsel als het goede beheer ervan. Ze vinden het logisch dat er verder gebouwd wordt op de lopende aanpak inzake *asset management*. Het is ook goed dat er specifieke aandacht is voor de uitrol van de IBA's en de aanpak van de overstorten.
- [8] **De financiering is niet sluitend geregeld.** In de gehele hervorming van de *governance* van de waterzuivering, ontbreekt de sluitende financiering als cruciale bouwsteen. De investeringsmiddelen voor rioolbeheerders zijn onvoldoende om de geplande uitbreiding van het stelsel tijdig te kunnen realiseren¹⁸. Die uitdaging wordt nog groter als ook de investeringen die nodig zullen zijn om het asset management, de uitrol van IBA's, het hemelwaterbeheer en de riool-overstorten op te lossen, uit dezelfde budgetten zullen moeten gefinancierd worden¹⁹. Om een verdere stap te kunnen zetten inzake de responsabilisering, zullen dan ook structurele oplossingen voor deze financieringsvraagstukken moeten gevonden worden. Op dit moment lopen er twee studieopdrachten daarover²⁰, die eind dit jaar zullen opgeleverd worden.
- [9] **Nood aan verbetering financiering lokale besturen.** Naast de financiering van het rioolbeheer, moet volgens de raden ook de discussie over de financiering van lokale besturen uitgeklaard worden²¹. In de praktijk gaan verbeteringen aan de riolering meestal gepaard met verbeteringen aan de weginrichting, en is er sprake van een gemengde

¹⁵ <https://www.vmm.be/water/projecten/asset-management>

¹⁶ <https://www.vmm.be/nieuws/archief/asset-management-rioleringen-komt-op-snelheid-1>

¹⁷ Minaraad, SALV en SERV (2019), [51]

¹⁸ Zie de achtergronddocumenten bij de derde stroomgebiedsbeheerplannen:
https://sgbp.integraalwaterbeleid.be/beheerplan/achtergronddocumenten/achtergrondrapport-dispro_def.pdf

¹⁹ Minaraad, SALV en SERV (2021), [140]

²⁰ Bedoeld wordt de "uitgaventoetsing water" (VR 2022 0912 VV DOC.0186/1) en de CIW projectgroep financiering waterbeleid:
<https://www.integraalwaterbeleid.be/nl/over-ciw/organisatievorm/organisatievorm/ciw-projectgroepen/thema-water-en-beleidsplanning/projectgroep-financiering-waterbeleid>

²¹ Minaraad en SERV (2023a), [22]

financiering van het totale project. Om te garanderen dat de projecten tijdig worden uitgevoerd, moeten dus zowel de rioolbeheerder als de wegbeheerder (gemeenten en AWW) voldoende middelen voorzien. De raden hebben in dat verband eerder gewezen op het aandeel van de middelen uit de waterfactuur, die wordt besteed aan wegherstel²². Een sterkere focus op de saneringsinfrastructuur zou voor een versnelling kunnen zorgen, op voorwaarde dat er een hogere bijdrage komt van de wegbeheerders. Elders in dit advies wijzen ze op de uitdagingen inzake hemelwaterbeheer. In beide gevallen is een versterking van de financiering van de lokale besturen noodzakelijk.

[10] **Onvoldoende garantie voor realisatie doelen uit de derde SGBP.** De afgelopen decennia loopt de realisatie van de publieke waterzuiveringsinfrastructuur systematisch achter op de voorziene planning. Die achterstand zorgt er mee voor dat de opeenvolgende stroomgebiedsbeheerplannen hun plandoelstellingen niet hebben gehaald. Het voorstel van besluit legt een aantal verbanden tussen het lopende stroomgebiedsbeheerplan en de investeringsplannen van de rioolbeheerders, en zal daardoor naar verwachting bijdragen aan een hoger doelbereik. Dat neemt niet weg dat ook dit besluit onvoldoende garanties bevat om de realisatie van de doelstellingen uit de stroomgebiedsbeheerplannen in de meerjarenplanning van de rioolbeheerders ook effectief te borgen. Daarvoor zijn bijstellingen aan dit besluit, en bijkomende acties noodzakelijk (zie verder).

[11] **Impact op vergunningverlening.** Het niet bereiken van de doelstellingen van de KRW, zorgt niet alleen voor ecologische problemen, maar heeft ook impact op de vergunningverlening voor ondernemingen zowel in industrie als landbouw. De vraag of er, na de stikstofcrisis, ook een vergelijkbare “watercrisis” op komst is, leeft in Nederland en Vlaanderen al enkele jaren. De beste remedie om die te vermijden, is garanderen dat de aangekondigde maatregelen ook effectief uitgevoerd worden zodat plandoelstellingen ook effectief gehaald worden.

3 Aanbevelingen

3.1 Aanbevelingen over saneringsinfrastructuur

[12] **Verwijs naar de specifieke reductiedoelstellingen uit het stroomgebiedsbeheerplan.** Het besluit legt op verschillende plaatsen een verband tussen de doelen voor de meerjarenplannen en de reductiedoelstellingen uit de stroomgebiedsbeheerplannen. De raden vragen om de terminologie in het besluit preciezer te maken. In het ontwerpbesluit wordt verwezen naar *“de reductiedoelen voor de gemeentelijke openbare saneringsinfrastructuur zoals die zijn vastgelegd in de geldende stroomgebiedsbeheerplannen”*²³, maar ook naar *“de doelen en tussendoelen voor de vrachtreductie voor stikstof en fosfor, vermeld in de geldende*

²² Minaraad, SALV en SERV (2021), [50]

²³ Voorliggend besluit, artikel 8, artikel 9, artikel 14 §7

stroomgebiedsbeheerplannen” en “de totale vrachtreductie voor stikstof en fosfor die is opgenomen in de geldende stroomgebiedsbeheerplannen “ ²⁴.

In de stroomgebiedsbeheerplannen zelf is echter sprake van reductiedoelen op verschillende niveaus²⁵:

- per waterlichaam (totaal);
- per waterlichaam, uitgesplitst per sector (waaronder de gemeentelijke openbare sanering);
- *plandoelstellingen* die per waterloop gelden tot 2027, en die in functie van de prioritering 100%, 50% of 33% van de doelafstand omvatten;
- *plandoelstellingen* per gemeente, die de hierboven genoemde doelen doorvertalen naar de gemeenten, en die ook gelden voor de periode tot 2027.

De raden vragen daarom precies aan te geven naar welke doelstelling er wordt verwezen. Bij de verwijzing naar de plandoelstellingen per gemeente zou minstens de nota bij het BVR moeten verwijzen naar de betreffende bijlage bij de stroomgebiedsbeheerplannen²⁶.

[13] **Breng de ambities in overeenstemming met de timing uit de derde stroomgebiedsbeheerplannen.** In de nota wordt gesteld “voor wat betreft het behalen van de reductiedoelen opgenomen in het stroomgebiedsbeheerplan, geldt 2037 als uiterste datum”. ²⁷ De raden vragen om te bepalen dat hier verwezen wordt naar de realisatie van **alle** maatregelen die nodig zijn om de **totale** reductiedoelen voor de publieke waterzuivering te realiseren tegen 2039 – in lijn met het traject uit de derde SGBP²⁸. Er is immers ook een andere lezing mogelijk van de huidige tekst, die zou impliceren dat de realisatie van de maatregelen die nodig zijn om de plandoelstellingen 2027 van het lopende SGBP te bereiken, tot 10 jaar uitgesteld kunnen worden. Dat zou niet alleen de geloofwaardigheid van het stroomgebiedsbeheerplan ondergraven, maar ook aanzienlijke risico’s impliceren voor andere sectoren (zie [11]).

[14] **Bouw garanties in om de reductiedoelen daadwerkelijk te halen.** De raden hebben eerder gevraagd om de doelstellingen uit de derde stroomgebiedsbeheerplannen bindend te maken voor rioolbeheerders, wat een eenduidige link impliceert tussen saneringsplicht en realisatie van deze doelstellingen.²⁹ In de nota “*grote STROOMversnelling*”, die is goedgekeurd bij de SGBP, is in antwoord daarop

²⁴ Voorliggend besluit, artikel 14, §5

²⁵ Zie Bijlage 2 bij het hoofdstuk “conclusies” uit de derde stroomgebiedsbeheerplannen: https://sgbp.integraalwaterbeleid.be/beheerplan/conclusies/sgbp22-27_beheerplanvlaamsdeel_hoofdstuk-6_bijlagen.pdf

²⁶ <https://sgbp.integraalwaterbeleid.be/zonerings-en-uitvoeringsplannen/vr-2022-0107-doc-0739-42bis-stroomgebiedsbeheerplannen-bijlage.pdf>

²⁷ Zie artikel 14, §5 van voorliggend besluit en de nota aan de Vlaamse Regering bij dit besluit op p.10

²⁸ Merk op: de huidige stroomgebiedsbeheerplannen lopen over de periode 2022-2027, maar hebben een doorkijk naar de twee volgende beleidscycli: 2028-2033 en 2034-2039. In dit voorstel wordt eerst een meerjarenplan voorzien voor de periode tot en met 2027, en vervolgens aangesloten op de gemeentelijke beleidscyclus, met plannen die lopen over de periodes 2026-2031 en 2032-2037.

²⁹ Minaraad, SALV en SERV (2021), [52]

aangekondigd dat *“de reductiedoelstellingen voor stikstof en fosfor op niveau van elke gemeente, te behalen (zijn) tegen 2027”*³⁰. In het voorliggend voorstel heeft de relatie tussen de doelstellingen en de meerjarenplannen geen bindend karakter: de rioolbeheerders moeten een meerjarenprogramma opmaken dat *“onder meer gericht is op”*³¹ of *“rekening houdt met”*³² de reductiedoelstellingen. Daardoor ontbreekt de garantie dat de collectieve inspanningen van de rioolbeheerders ook effectief voldoende zullen zijn om invulling te geven aan het ambitieniveau van de derde stroomgebiedsbeheerplannen: het daadwerkelijke doelbereik hangt af van de concrete invulling van de meerjarenplanning.

- [15] **Sterker toezicht op achterblijvende gemeenten/rioolbeheerders.** Er zijn grote verschillen tussen de gemeenten inzake de uitbouw van hun stelsel. De Minaraad stelde al in 2009 vast dat *“gebleken is dat niet alle gemeenten de aangekondigde plannen ook voortvarend uitvoeren”*³³ en stelde daarom toen al voor om bindende afspraken vast te leggen in de uitvoeringsplanning. Dit besluit heeft de verdienste dat het daarvoor belangrijke stappen vooruit zet, samen met de responsabiliseringsmechanismen voor de rioolbeheerders die opgenomen zijn in het verzameldecreet waterwetgeving³⁴. In tussentijd is er echter veel tijd verloren gegaan, en met de deadline van 2027 in zicht, willen de raden in dit besluit sterkere garanties dat de rioolbeheerders hun verantwoordelijkheid ten volle opnemen. Het is duidelijk dat in de meeste gemeenten het halen van de doelstellingen mogelijk moet zijn. De raden vragen dan ook sterkere garanties die ervoor zorgen dat de rioolbeheerders maximaal snelheid maken voor het bereiken van een zo groot mogelijk doelbereik in 2027. Daarnaast moet zo snel mogelijk in kaart gebracht worden voor welke gemeenten de doelen aantoonbaar niet haalbaar zijn en welke mogelijke gevolgen hiermee gepaard gaan.

Voor die specifieke gemeenten waar de doelen aantoonbaar niet haalbaar zijn door financiële en praktische beperkingen, is er nood aan bindend *maatwerk* om ervoor te zorgen dat ze hun achterstand inhalen met oog op het tijdig halen van de doelstellingen. De raden wijzen daarvoor op de impact op de vergunningen (zie [11]) indien doelstellingen niet gehaald zouden worden.

De raden vragen daarnaast dat er verder wordt gewerkt om de structurele problemen op te lossen inzake financiering, kosteneffectiviteit en vertragingen in de uitvoering.

- [16] **Zorg voor een sluitende financiering.** Zoals aangehaald in [8], is de financiering niet sluitend geregeld. Dat gegeven is niet nieuw en in een studie van de VMM uit 2018 werden al vijf mogelijke oplossingen voor het financieringsvraagstuk naar voor geschoven: **tariefregulering, bijsturen van de gewestelijke subsidies, solidarisering van de middelen, technologische vernieuwingen, en financieel management** (waaronder

³⁰ Vlaamse Regering (2022), p4

³¹ Artikel 9 van voorliggend besluit

³² Artikel 14§4 van voorliggend besluit

³³ Minaraad (2009)

³⁴ Minaraad en SERV (2023b)

leningen aangaan)³⁵. Momenteel lopen er twee nieuwe studies die onderdelen daarvan verder onder de loep nemen: een uitgaventoetsing over de RIO-subsidies en een CIW studie over de financiering van het gehele waterbeleid.

De raden hebben zich in 2021 al principiële akkoord verklaard met voorstel van de Vlaamse Regering om te evolueren naar een **tariefregulering**, en daarbij uitgebreide aanbevelingen geformuleerd³⁶. In afwachting daarvan hebben ze aanbevolen om de besteding van de middelen voor waterzuivering (**lokaal pact, RIO-subsidies**), volgens een watervalprincipe te koppelen aan de uitvoering van de doelstellingen, en deze financiering te beperken tot de noden die de rioolbeheerders niet zelf kunnen lenigen door de opbrengsten via de ééngemaakte waterfactuur³⁷. Ze menen dat, daar waar de financiering het knelpunt is en het nog niet gebeurt, ook moet nagegaan worden of het solidariseren tussen de gemeenten en het optimaliseren van het financieel management een oplossing biedt en dan minstens moet overwogen worden. De raden zullen verdere inhoudelijke aanbevelingen formuleren nadat de resultaten van de lopende studies bekend zijn gemaakt. Ze benadrukken wel dat er zo snel als mogelijk, en uiterlijk begin 2025, **duidelijkheid** moet zijn over de financiering voor de meerjarenplanning 2026-2031.

[17] **Zet sterker in op kosteneffectiviteit.** In alle mogelijke scenario's voor de financiering, moet volgens de raden veel sterker worden ingezet op het beheersen van de kosten. Ze hebben eerder aangedrongen om de **uitgangspunten** van het beleid te **evalueren**, in functie van de technologische mogelijkheden, het beleid richting circulair watergebruik en de mogelijkheden voor blauwgroene infrastructuur³⁸. Daarnaast verwachten ze dat de resultaten van de CIW projectgroep **decentrale waterzuivering** zou bijdragen aan een snellere en meer kostenefficiënte uitrol van de waterzuivering in het buitengebied³⁹. De raden menen dat er meer nood is aan innovatie in de sector, in het bijzonder wat betreft oplossingen voor het buitengebied, en dat de ontwikkeling en uitrol van nieuwe concepten, meer beleidsaandacht verdient. Ze verwachten ook positieve resultaten van een betere afstemming in de uitvoeringsplanning (zie [34]).

[18] **Zet structureel in op het oplossen de vertragende factoren in de uitvoering.** Tegen de achtergrond van het geschatte financieringstekort, is het opvallend dat de beschikbare RIO-subsidies de afgelopen jaren niet altijd volledig besteed zijn geraakt. Er zijn dus naast budgettaire problemen, ook andere factoren die de uitvoering van de projecten tegenhouden en waaraan moet gewerkt worden⁴⁰. De raden vragen om, vanuit de Vlaamse Overheid, een initiatief te starten met alle betrokkenen (subsidieverstrekkers,

³⁵ VMM (2018)

³⁶ MINARAAD en SERV (2019)

³⁷ MINARAAD en SERV (2021), [49], deze aanbeveling is geformuleerd in het traject waterfinanciering: "De inzet van de RIO-subsidies gebeurt sturend: enerzijds in functie van doelstellingen, anderzijds in functie van de financiële draagkracht. Hierbij wordt een watervalprincipe gehanteerd waarbij de beschikbare RIO-subsidies in eerste instantie worden gebruikt om bij te passen binnen de speerpuntgebieden, vervolgens de aandachtsgebieden en in derde instantie de overige waterlichamen."

³⁸ Minaraad, SALV en SERV (2021), [58]

³⁹ SERV en MINARAAD (2022)

⁴⁰ VLARIO heeft daarvoor een specifieke werking en aanbevelingen: <https://www.vlario.be/lokaal-bestuur/projectmanagement/>

wegbeheerders, vergunningverlening), om concrete vooruitgang te boeken in de doorlooptijd van projecten.

3.2 Aanbevelingen over hemelwaterbeheer

[19] **Een deel van het hemelwaterbeheer wordt uitdrukkelijk onderdeel van de gemeentelijke saneringsopdracht.** Het voorliggende besluit bevat bepalingen die erop gericht zijn dat ook het hemelwaterbeheer deels de verantwoordelijkheid wordt van de rioolbeheerder⁴¹. Daarmee kan de rioolbeheerder het beheer van die hemelwaterinfrastructuur uitvoeren én financieren via de gemeentelijke saneringsbijdrage. Anderzijds blijven er gevallen waarin de gemeente zelf dient in te staan voor de bouw en onderhoud van de hemelwaterinfrastructuur⁴². Volgens de nota bij dit besluit zal het hemelwater en droogteplan, dat elke gemeente dient goed te keuren⁴³, “*in belangrijke mate sturend zijn voor de toewijzing*” van infrastructuur⁴⁴, en dus de kostenverdeling tussen gemeenten en rioolbeheerders. De raden wijzen erop dat die plannen niet met dat opzet zijn opgemaakt; in de praktijk spreken de gemeente en de rioolbeheerder onderling af wie welk onderdeel van de gemeentelijke hemelwaterinfrastructuur beheert.

De raden vragen om de definitie van gemeentelijk openbaar saneringsnetwerk in artikel 3,3° te verduidelijken, zodat helder is dat het om infrastructuur gaat met als doel om hemelwater uit het afvalwaterstelsel te houden. Ze vragen verder om ook bij artikel 4,3° te verduidelijken dat de saneringsplicht beperkt is tot de gemeentelijke infrastructuur. Het kan immers niet de bedoeling zijn om ook de infrastructuur van derden⁴⁵ te vatten.

[20] **Vermijd suboptimale keuzes door verschillende financieringsbronnen.** De raden wijzen op een risico dat ontstaat, indien verschillende oplossingen vanuit verschillende budgetten gefinancierd worden. Indien bij voorbeeld WADI's uit de gemeentelijke begroting dienen te worden betaald, maar ondergrondse infiltratievoorzieningen uit de saneringsbijdrage of uit de gewestelijke subsidies kunnen gefinancierd worden, zal aangestuurd worden op de tweede oplossing, ook op plaatsen waar die suboptimaal is. De raden hebben eerder gewezen op de omslag die noodzakelijk is in het hemelwaterbeheer om zo de transitie te maken van het individueel ‘recht op regenwaterafvoer’ naar een collectieve ‘plicht van maximaal vasthouden’. Daarbij is inzetten op bronmaatregelen noodzakelijk en moet gekozen worden voor natuur-gebaseerde maatregelen waar het kan en civieltechnische waar het moet⁴⁶. Ze vragen dan ook met aandrang om, doorheen de verschillende regelgevingen en

⁴¹ Voorliggend besluit, artikel 3, 3° beschrijft een aantal hemelwatervoorzieningen die deel uitmaken van het “gemeentelijk openbaar saneringsnetwerk”

⁴² Nota aan de VLAREG bij dit besluit, toelichting bij artikel 3

⁴³ Ontwerp verzameldecreet waterwetgeving 2023, artikel 6

⁴⁴ Nota aan de VLAREG bij dit besluit, toelichting bij artikel 3

⁴⁵ AWW, infrabel, landbeheerders, particulieren in het geval van private grachten, ...

⁴⁶ Minaraad en SERV (2023b), op basis van de aanbevelingen in Ovinck *et al* (2022)

financieringsregelingen, erover te waken dat er overal de juiste incentives worden gegeven, zodat deze paradigmashift ook daadwerkelijk wordt gerealiseerd.

- [21] **Dek de risico's inzake de financiering af.** De raden zien twee financiële risico's verbonden aan het voorstel. Vooreerst wijzen de raden op het globale tekort inzake financiering: er zijn vandaag al onvoldoende budgetten voor de realisatie van de geplande uitbouw van het stelsel en bovendien is er een bijkomende nood aan investeringen in hemelwaterbeheer om de negatieve effecten van droogteperiodes en overstromingen te milderen. Indien het hemelwaterbeheer gefinancierd zou moeten worden uit de budgetten voor de gemeentelijke sanering, dreigt dit ten koste gaan van de uitbouw en onderhoud van het stelsel, en dus van het doelbereik van de stroomgebiedsbeheerplannen.

Daarnaast is het voor de raden niet duidelijk is in hoeverre het financieren van hemelwaterbeheer via de saneringsbijdrage op gespannen voet staat met de BTW ruling die is afgesloten over de waterfactuur⁴⁷.

- [22] **Overweeg een meer structurele verankering van het hemelwater in het beleid.** De raden stellen vast dat het hemelwaterbeheer op dit moment onvolledig beleidsmatig is uitgewerkt. Voor de planning bestaan wel **hemelwater- en droogteplannen**, maar doelstellingen daarvoor ontbreken vooralsnog⁴⁸. De **bevoegdheden en verantwoordelijkheden** inzake hemelwater zijn daarbij niet decretaal bepaald⁴⁹, en ook de financiering is niet sluitend geregeld (zie eerder). In de context waarbij een beter hemelwaterbeheer een belangrijke uitdaging is binnen de klimaatadaptatie, is volgens de raden een grondigere denkoefening nodig met de structurele versterking en verankering van het hemelwaterbeheer.

3.3 Aanbevelingen inzake de overstorten

- [23] **Doorwerking van “de grote STROOMversnelling”.** De bepalingen in voorliggend voorstel vloeien voort uit de conceptnota “de grote STROOMversnelling”. In die nota is een “geïntegreerde aanpak” van de overstorten aangekondigd, “met prioriteit voor kwetsbare gebieden, waar de negatieve impact tot nul zal herleid worden”. Concreet werd de opmaak van een prioriteitenkaart tegen einde 2022 aangekondigd, samen met de bepaling van overstortdoelstellingen, en een aanpassing van de code van goede praktijk. De rioolbeheerders zijn verantwoordelijk voor de remediëring; voor de prioritaire overstorten werd financiering via het lokaal pact in het vooruitzicht gesteld, waarbij Aquafin een actieplan zou opstellen, dat maximaal moet inzetten op bronmaatregelen.

⁴⁷ Zie SERV (2008): “Op 8 juli 2005 werd een btw-ruling afgesproken tussen de drinkwaterbedrijven en de federale minister van Financiën. Hierin werd bepaald dat voor de bovengemeentelijke en de gemeentelijke saneringsbijdragen een btw-tarief geldt van 6%. Dit heeft alleen betrekking op het afvalwater afkomstig van drinkwater. Voor andere waterbronnen geldt dit niet. Hiervoor werd pas later een saneringsvergoeding ingevoerd. Deze valt niet onder hogergenoemde ruling en is derhalve onderworpen aan 21 % btw”

⁴⁸ Minaraad en SERV (2023b)

⁴⁹ Ter inspiratie kan gekeken worden naar de Nederlandse invulling van de gemeentelijke watertaken: <https://www.infomil.nl/onderwerpen/lucht-water/handboek-water/wetgeving/regelgeving-0/archief/wet-gemeentelijke/>

- [24] **Maak snel werk van de beloofde prioriteitenkaart.** De raden vinden het een goede zaak dat het voorstel van besluit expliciet aandacht besteedt aan de problematiek van de overstorten, maar dringen aan op meer snelheid in de uitvoering. De raden vragen vooreerst om snel werk te maken van de aangekondigde prioriteitenkaart, zodat die al kan doorwerken in de eerste maatregelenprogramma's. Het is voor de raden niet duidelijk waarom de timing uit de conceptnota niet gehaald is, daar veel knelpunten goed gekend zijn bij overheden en betrokken actoren⁵⁰.
- [25] **Maak sneller werk van de effectieve aanpak van de overstorten met focus op meest problematische.** Het besluit voorziet dat de rioolbeheerder, na aanduiding van de prioritaire gebieden, nog eens twee jaar heeft voor een verdere evaluatie en de opmaak van een maatregelenprogramma. Indien de minister de prioritaire gebieden in 2024 vaststelt, kan het dus tot 2026 duren vooraleer er maatregelen worden gedefinieerd – en die termijn kan nog verlengd worden volgens het besluit. Deze timing staat op gespannen voet met de verplichtingen en engagementen die voortvloeien uit de NATURA 2000 wetgeving, in het bijzonder inzake de aanpak van de prioritaire maatregelen in de S-IHD besluiten. Ook voor de realisatie van de plandoelstellingen van het derde stroomgebiedsbeheerplan, is minstens in de zogenaamde speerpuntgebieden sneller actie nodig. De raden dringen dan ook aan op een tempoversnelling voor de meest problematische overstorten.
- [26] **Verduidelijk de relatie met de hemelwater- en droogteplannen.** In de conceptnota "*de Grote STROOMversnelling*" is terecht aangehaald dat de actieplannen voor de oplossing van de overstorten, maximaal moeten inzetten op bronmaatregelen. De raden vragen daarom om een doorwerking te voorzien naar de hemelwater- en droogteplannen, die deze bronmaatregelen zouden moeten bevatten. Naast de rioolbeheerders, als beheerder van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur, kunnen ook de gemeenten via regelgeving en vergunningen ingrijpen op de afwatering van zowel private als publieke verhardingen.
- [27] **Verbeter het overstortmeetnet en de rapportering.** Het meetnet wordt momenteel volop uitgebouwd⁵¹ en het is cruciaal dat de meest actuele data beschikbaar zijn voor zowel de rioolbeheerders als andere betrokkenen. Om de evolutie op beleidsvlak te kunnen opvolgen, is er ook nood aan actuele rapportering⁵². Daarnaast suggereren de raden om, in samenwerking tussen het Vlaams Gewest en de rioolbeheerders, **ondersteunende modellen en tools** uit te bouwen om de doelstellingen optimaal te realiseren. Tenslotte vragen ze dat ook input van de gemeentelijke rioolbeheerders bij de aanduiding van de prioritaire zones.

⁵⁰ Zo zijn er bv. problematische overstorten geïdentificeerd in de S-IHD besluiten (prioritaire maatregelen), en zijn er gesignaleerd in de inspraakprocedure bij het derde SGBP.

⁵¹ <https://www.aquafin.be/nl-be/over-aquafin/duurzaam-ondernemen/milieu-impact/meer-grip-op-overstorten-dankzij-meetnet>

⁵² De meest recente rapportering die de raden konden vinden, bevat data tot en met 2016: <https://www.vmm.be/water/riolering/evaluatie-saneringsinfrastructuur/overstorten>

3.4 Aanbevelingen inzake de Individuele behandelingsinstallaties voor afvalwater (IBA)

- [28] **Individuele behandelingsinstallaties voor afvalwater.** Artikel 8§2 stelt dat de rioolbeheerder aan de particulier een aanbod *moet* doen in de collectieve plaatsing en het collectief beheer van IBA's. Die verplichting wordt in de nota gemotiveerd doordat een collectieve aanpak “*zowel vanuit het ecologisch oogpunt als vanuit het oogpunt van ontzorging aangewezen is*”. De rioolbeheerder dient het aanbod af te stemmen op de prioritering voor de plaatsing van IBA's in de stroomgebiedsbeheerplannen.
- [29] **Verwijs naar de specifieke doelen voor IBA's.** Het besluit verwijst naar de “doelstellingen rond individuele behandelingsinstallaties voor afvalwater zoals die zijn vastgelegd in de geldende stroomgebiedsbeheerplannen”. Net zoals bij de collectieve sanering (zie[12]), is ook hier is de verwoording te preciseren: de geldende plannen bevatten immers geen uitdrukkelijke doelstelling voor IBA's, ze bevatten wel lijsten van IBA's die als “prioritair” zijn aangemerkt.⁵³
- [30] **Verbeter de juridische verankering en doorwerking van het voorstel.** De beleidskeuze om de rioolbeheerders te verplichten om een IBA- aanbod te doen, is nieuw. De raden menen dat het aanpassingen vraagt op een aantal plaatsen in de regelgeving. In het waterwetboek is er een inconsistentie met de definitie van gemeentelijke saneringsverplichting (art. 2.1.2, 12°), die spreekt over 'de bouw *of* exploitatie', en de definitie van individuele sanering (art. 2.1.2, 18°) die het heeft over een installatie die '...heeft gebouwd *of* exploiteert'. De betrokken burger lijkt daarmee te kunnen kiezen voor bouw en beheer, of elk deel afzonderlijk; terwijl dat in voorliggend besluit niet de bedoeling lijkt te zijn. Verder moet het AWVR gewijzigd worden, omdat daar het aanbod in de voorwaardelijke zin ingeschreven staat⁵⁴.
- [31] **Verzeker de plaatsing van de prioritaire IBA's.** De huidige aanpak garandeert ook niet dat de IBA's waarvan de aanleg volgens de stroomgebiedsbeheerplannen prioritair is, ook effectief worden aangelegd. De aanleg van een IBA is immers enkel verplicht voor woningen die worden gebouwd of herbouwd *na* de vaststelling van het definitief zoneringsplan (VLAREM 6.2.2.4.1 §3). Voor bestaande woningen gaat de voorwaarde om een IBA aan te leggen en te exploiteren in, op de datum die is vastgesteld in het uitvoeringsplan (GUP). De GUP's bevatten echter geen duidelijke bepaling waar er tegen wanneer IBA's moeten geplaatst worden. Er zijn enkel prioriteiten bepaald: (prioriteit 1 zijn de IBA's die al prioritair volgens het vorige SGBP; prioriteit 2 zijn bijkomende IBA's, voornamelijk in functie van kwetsbare gebieden). Hoewel het beleid met voorliggend voorstel wel sterker gericht wordt op het realiseren van de prioritaire IBA's, is er geen garantie dat de noodzakelijke IBA's ook effectief geplaatst zullen worden: de betrokken burgers kunnen de plaatsing weigeren zonder gevolgen. De raden menen dat, als er een

⁵³ <https://sgbp.integraalwaterbeleid.be/zonerings-en-uitvoeringsplannen/vr-2022-0107-doc-0739-40bis-stroomgebiedsbeheerplannen-bijlage.pdf>

⁵⁴ AWVR, artikel 11/1, §4: Om zijn saneringsplicht te vervullen in het individueel te optimaliseren buitengebied, *kan* de exploitant aanbieden om een IBA te plaatsen die hij zelf beheert..

gegarandeerd aanbod is voor de burgers, er redelijkerwijs ook een bepaling moet komen die verzekert dat burgers ofwel ingaan op dit aanbod, of zélf een IBA realiseren. Dat kan bij voorbeeld door de GUPs in die zin te verduidelijken. In alle geval moet er een duidelijke communicatie worden opgezet naar de betrokken burgers.

- [32] **Verzeker een effectieve handhaving.** Tenslotte vragen de raden om te verzekeren dat de handhaving op de IBA's sluitend wordt gemaakt. De niet-realiserende van een deel van de prioritairere IBA's uit de vorige stroomgebiedsbeheerplannen maken duidelijk dat het schort aan de handhaving van de IBA verplichting.
- [33] **Verzeker de sluitende financiering.** Daarnaast vragen de raden om, in de lopende financiële studies, te bekijken of de inkomsten de uitgaven (kunnen) dekken. Op dit moment is er een decretaal plafond op het tarief dat rioolbeheerders mogen aanrekenen aan IBA-gebruikers⁵⁵. De raden vragen dat verzekerd wordt dat dit **tarief kostendekkend** is: indien het niet kostendekkend is, impliceert dit immers een kruissubsidie vanuit de algemene middelen of de middelen voor collectieve sanering, naar de individuele sanering.

3.5 Andere aanbevelingen

- [34] **Versterk de afstemming van infrastructuurinvesteringen.** De raden vinden het positief dat het besluit expliciet aandacht heeft voor de afstemming van infrastructuurwerken. In het voorliggend voorstel is die afstemming voorzien met de gemeenten en Aquafin (Art.7). De raden vragen om dit verder uit te bouwen door vooreerst te verzekeren dat ook de entiteiten van de Vlaamse overheid (in het bijzonder AWV) opgenomen worden in dat afstemmingsproces en daarnaast te bekijken of ook andere netbeheerders structureel kunnen betrokken worden⁵⁶.
- [35] **Heb blijvend aandacht voor een optimalisatie van de rapporteringsverplichtingen.** De raden vragen om bij de verdere uitrol van rapportering van de financiële gegevens blijvend aandacht te hebben om data uit de bestaande meerjarenplanningen (voor de gemeente is dat de BBC) maximaal te hergebruiken, om zo de rapportagelast minimaal te houden.
- [36] **Maak een snelle inschatting mogelijk van het effect van mogelijke projecten.** Rioolbeheerders dienen doelstellingen te bereiken, en moeten daarvoor projecten definiëren. De raden vragen om een systeem te bouwen dat toelaat om op een vlotte manier de impact duidelijk te maken van investeringsprojecten op het bereiken van de reductiedoelen. Het zou goed zijn om hiervoor het bestaande AWIS systeem te verbeteren, omdat dit reeds door alle rioolbeheerders gebruikt wordt. De tool zou er dan ook voor moeten zorgen dat alle betrokken partijen het doelbereik vlot kunnen volgen.

⁵⁵ Waterwetboek Art. 4.3.1.1.4. §1 : de bijdrage voor een IBA mag maximaal 2,4 keer hoger zijn dan het tarief voor de bovengemeentelijke bijdrage.

⁵⁶ Minaraad en SERV (2023a)

Bibliografie

MINARAAD (2009), Advies 2009|09, [Advies over de verantwoordelijkheden en bevoegdheden in het waterzuiveringsbeleid](#).

MINARAAD, SALV en SERV (2019), Advies 019|009, [Advies over de derde waterbeleidsnota](#).

MINARAAD en SERV (2023a), 2023|031, [Advies over de eengemaakte Vlaamse Nutsregulator](#).

MINARAAD en SERV (2023b), 2023|040, [Briefadvies over het verrzameldecreet waterwetgeving](#).

MINARAAD, SERV en SALV (2021), Advies 2021|007, [Advies over de derde stroomgebiedsbeheerplannen](#).

Ovink et al (2022), [Weerbaar Waterland](#), Advies van het expertenpanel hoogwaterbeveiliging aan de Vlaamse Regering.

SERV (2008), Rapport, [De prijs van water 2008: analyse en aanbevelingen](#).

SERV en MINARAAD (2022), Advies 2022|008, [Advies tariefstructuur drinkwaterfactuur](#)

Vlaamse Regering (2020), [Conceptnota optimale afstemming van het gemeentelijke en bovengemeentelijke asset management](#), VR 2020 2509 MED.0308/1BIS

Vlaamse Regering (2022), [De grote STROOMversnelling, Conceptnota ter begeleiding van de stroomgebiedsbeheerplannen 2022-2027](#), VR 2022 0107 DOC.0739/4BIS

VMM (2018), [Kosten voor riolering](#), een blik vooruit.